

8. Стріха М. Українська держава і культура: спроба пошуків взаємодії на тлі світового досвіду / М. Стріха // Розбудова держави. — 1996. — №11. — С. 50–53.
9. Товстоп'ят Н. Харківська опера сьогодні / Н. Товстоп'ят // Музика. — 1998. — №4. — С. 10.
10. Україна на перехідному етапі: політика, економіка, культура. — К. : Вид. центр «Академія», 1997. — 280 с.
11. Українське суспільство на шляху перетворень: Західна інтерпретація / За ред. проф. В. Ісаєва. — К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. — 362 с.
12. Шейко В. М. Історія української культури : моногр. / В. М. Шейко. — Х. : ХДАК, 2001. — 400 с.

Надійшла до редколегії 02.04.2012 р.

УДК 070.482:316.774:81'42

Г. О. КУШНІР

ХРИСТИЯНСЬКІ МОТИВИ В ЕСЕЇ Є. СВЕРСТЮКА «СОБОР У РИШТОВАННІ»

Досліджується творча манера Є. Сверстюка в розкритті релігійної тематики в журналістиці, що тісно пов'язана із суспільною проблематикою. На прикладі есею «Собор у риштованні» подається авторське тлумачення християнських мотивів.

Ключові слова: Євген Сверстюк, публіцистика, християнські мотиви, Собор, риштовання, Бог, Людина, Істина, Слово, вирішення суспільних проблем.

Исследуется творческая манера Е. Сверстюка в раскрытии религиозной тематики в журналистике, которая тесно связана с общественной проблематикой. На примере эссея «Собор в [строительных] лесах» предлагается авторское определение христианских мотивов.

Ключевые слова: Евгений Сверстюк, публицистика, христианские мотивы, Собор, риштование, Бог, Человек, Истина, Слово, решение общественных проблем.

The article attempts to make analysis of Ievhen Sverstiuk's creative style in covering of religion subjects in journalism, joined with social problems. We showed author's interpretation of Christian motifs.

Key words: Ievhen Sverstiuk, journalism, Christian motifs, a Cathedral, Scaffolding, God, Man, the Truth, Word, Roamness, deciding of social problems.

Творчість видатного публіциста Євгена Сверстюка є зразком фахового розкриття релігійної тематики для сучасної української журналістики, в якій дедалі більше поширюються тенденції до комерціалізації, заангажованості, політизації. Крім того, за часів

занепаду духовності в суспільстві публіцистика Сверстюка є своєю проповіддю, що апелює до совісті читачів.

Розглянемо християнські мотиви в публіцистиці Є. Сверстюка на прикладі його роботи «Собор у риштованні». Мета нашої публікації — дослідити творчу манеру митця в розкритті суспільної проблематики через християнські поняття, наявні в його вершинному публіцистичному творі «Собор у риштованні». Для досягнення мети по-перше, слід виокремити християнські мотиви в зазначеній роботі; по-друге, подати авторське тлумачення християнських мотивів; по-третє, з'ясувати, як, розкриваючи ці мотиви, Є. Сверстюк виходить на вирішення важливих суспільних проблем.

Звернення до християнських мотивів має проблемну актуальність, адже в усьому суспільстві, зокрема серед українців, хоча й існує тенденція до збільшення кількості віруючих, проте часто це має лише номінативний характер. За даними соціологічної служби Центру Разумкова, серед віруючих беззастережну віру в Бога засвідчили лише 72 %. Загальна кількість тих, хто відвідує релігійні служби, зросла з 49 % у 2000 р. до 59 % у 2010 р., але майже половина (48%) віруючих відвідують служби тільки на релігійні свята. У загальному переліку життєвих цінностей релігія, як і раніше, посідає одне з останніх місць: у 2000 р. — 17 місце з 19 запропонованих аспектів життя, у 2005 р. та у 2010 р. — 16 місце з 19 перелічених аспектів [за джерелом: 1:31, 36, 53].

Розбіжності між маніфестованою позицією в аспекті релігії і реальним станом речей спостерігаємо й в українських ЗМІ: у позиціюванні видань як секулярних, які водночас тенденційно висвітлюють релігійні свята, діяльність певної церкви; у заявах про свободу совісті, релігійну толерантність і грубе порушення цієї редакторської політики; у незацікавленості в публікації позитивних релігійних новин із релігійної сфери і захопленні скандальними подіями у зв'язку з тією чи іншою конфесією.

Проте Є. Сверстюк порушує цю тенденцію. У своїх роботах він адекватно висвітлює релігійну тематику, яка майже завжди є невідривною від суспільних питань. Він є вірним своїм принципам і в текстах, і в житті.

Також можна говорити про хронологічну актуальність, адже Євген Сверстюк є живим класиком сучасності.

Наукова актуальність нашої статті полягає в недостатньому вивченні «магістральної» (О. Обертас) роботи Є. Сверстюка «Собор у риштованні», яка спричинила засудження Є. Сверстюка як «політичного злочинця», у відсутності детального виокремлення та аналізу християнських мотивів, їхнього розкриття з авторським виходом на вирішення суспільних проблем. Тематично близькою до нашої публікації є монографія Т. Хоменко «Проповідництво

і сучасна публіцистика» [3]. Стислий аналіз праць Сверстюка, зокрема «Собору у риштованні», пропонує автор монографії «Український самвидав: літературна критика і публіцистика (1960-і — початок 1970-х років)» О. Обертас [4]. Проте, автор студії майже не звертається до релігійних аспектів досліджуваних творів Є. Сверстюка. Пишучи про роботи Є. Сверстюка другої половини 1960-х р., О. Обертас зазначив: «Його літературно-філософські есеї «На свято жінки», «Остання сльоза», «Собор у риштованні» та інші, на перший погляд, далекі від нагальних проблем шістдесятників, мали величезне значення для духовного визрівання інакомислення, багато в чому формували його морально-етичне кредо. Есеям Є. Сверстюка характерні екзистенціальні мотиви й потяг до «психологічної Європи», прагнення досягнути національні духовні цінності в системі координат загальнолюдських цінностей, що було дуже близьким значній частині національної творчої інтелігенції» [4:163].

У контексті нашого предмета дослідження є цікавими й такі наукові публікації: І. Ніколаєнко «Поетика есе і літературно-критичних статей Євгена Сверстюка (на матеріалі лексичних засобів)» [5], Л. Лисенко «Метафора в структурі публіцистичної образності Євгена Сверстюка» [6], її ж стаття «Біографізм як концептуально-образна фігура в публіцистиці Євгена Сверстюка» [7], а також передмови М. Коцюбинської «Крізь велику призму» та І. Кошелівця «Окремий Євген Сверстюк» до збірки Є. Сверстюка «На святі надій» [2:6–9;10–20].

Праця «Собор у риштованні» належить до публіцистики самвидаву. В умовах жорсткої цензури, коли контролю підлягали «навіть накладки на коробках із сірниками» [4:147], а сама цензура була тільки верхівкою ідеологічного айсберга, неможливо було відкрито говорити про Бога і національні цінності. «Звідси перехід багатьох науковців, літераторів, зокрема й І. Дзюби, Є. Сверстюка, І. Світличного, В. Чорновола, М. Коцюбинської та інших від літератури та літературної критики до активного національного самозахисту й основні причини виникнення «публіцистичного» літературознавства у самвидаві (виділення наше. — Г. К.), — зауважував О. Обертас. — Це був природний процес політизації літературних критиків, який диктувався лише природним правом людини мати власну думку, власну позицію» [4:148]. Науковець також відзначав, що «літературно-критичні твори, котрі ходили у самвидаві, стосувалися, передусім, літературних тем, але вони, як правило, дещо виходять за межі літературних класичних жанрів (рецензія, літературний нарис, літературний портрет тощо) і набувають елементів публіцистичності, есеїстичності...» [4:82]. Літературні критики «“автоматично» при цьому ставали публіцистами» [4: 187].

Есей «Собор у риштованні», написаний у 1968 р., цікавий не тільки змістом, розробкою в ньому християнських мотивів, але й історією створення й розповсюдження.

Інформаційним приводом для написання есею став вихід роману Олеся Гончара «Собор». Ця подія збіглася з «празькою весною» — періодом політичної лібералізації в Чехословаччині, що тривав з 5 січня по 20 серпня 1968 р. і закінчився введенням у країну радянських військ і військ країн Організації Варшавського договору, часом боротьби за «соціалізм з людським обличчям».

Ось що про історію написання своєї публіцистичної праці писав Є. Сверстюк:

«Коли на початку 1968-го «Вітчизна» надрукувала «Собор» О. Гончара, я здивовано запитав: «Під такою назвою роман?». Адже це був час, коли навіть на листівках «пам'яток архітектури» одсікали хрести.

Дехто з критиків ставився до цього твору байдуже: звичайний рожевий соцреалізм, хоча є цікаві моменти... А тим часом у пресі пішов рознос на «живого клясика». Усі заговорили. Я уважно прочитав твір уже в серійному виданні «Романи й повісті» й відчув, що це велика битва, у якій треба виступати одверто на захист цінностей» [2:763].

Як написано в Постанові Пленуму Верховного Суду УРСР у справі Є. Сверстюка, у 1969 р. публіцист передав авторський примірник для розмноження на друкарській машинці представниці шістдесятників Н. Світличній. Після цього копії «Собору у риштованні» Є. Сверстюк забрав, а авторський примірник залишив Н. Світличній. Автор надіслав есей до редакції журналу «Вітчизна», яка відмовилася його друкувати.

Сам Є. Сверстюк про розповсюдження свого твору писав таке:

«Пригадую наші дискусії: пустять на Прагу танки чи ні? Я гаряче обстоював погляд, що не можуть пустити, бо це вже буде цілковитим банкрутством ідеології. Обстоював, але чогось поспішав послати рукопис до редакції «Вітчизни» ще до прояснення ситуації — до серпня 1968-го. У тому не було сенсу, бо тоді ж таки в серпні мій рукопис було відіслано до КГБ зі спокійним супровідним листом від редакції за підписом Л. Дмитерка.

У самвидаві одразу він набув поширення ще й з такої причини, що спокійний тон і відсутність прямого політичного виклику не відлякували читача і друкарок. Правда, впадало в око, що в есеї нема і натяку на льяольність — хоча б у вигляді цитати Лєніна. Були такі, що перечитували й переписували тільки ночами.

Під час обшуків кафебісти люто кидали машинопис як «ідейно шкідливий», але не вилучали (принаймні в Києві). До рангу «антирадянського» «Собор у риштованні» був піднесений уже після

арештів 72-го року. Тоді дехто попався на тому, що читав і давав іншим літературний есей, ще не знаючи, що це «антирадянський документ», до якого не варто було бути причетним» [2:763].

Окремою книжкою есей вийшов друком у Парижі в 1970 р. Ця книжка фігурувала як основний доказ злочину автора [8]. За цей текст постраждала і Н. Світлична, котра власне й передала машинопис (83 сторінки) за кордон, де він був опублікований, а також транслювався по радіо «Свобода».

Про актуальність і мистецьку цінність цього есею в усьому Радянському Союзі свідчить те, що, за спогадами Г. Кочура, в 1960-х рр. «Собор у риштованні» був перекладений російською мовою відомим на той час перекладачем Россельсом, але надрукувати його не зважилися [2:765].

Проте у 1976 р. в Кембриджі вийшов друком англійський переклад твору — «A Cathedral in Scaffolding», підготовлений професором Ю. Луцьким [9]. Через три роки есей був надрукований у Мюнхені в книжці Є. Сверстюка «Вибране» (упорядник — І. Кошелівець) [10].

В Україні вперше опублікувати «Собор у риштованні» наважилися лише в 1989 р. у місячнику «Київ» (№№ 10–11). І то не одразу.

Центральним християнським мотивом і ключовим публіцистичним прийомом цього есею є Собор. О. Обертас зауважив, що «назва есею «Собор у риштованні» Є. Сверстюка стала крилатою фразою в 1960-х рр. на ознаку зневаженої історичної пам'яті, втраченої національної гідності та загального безкультур'я, водночас і потенційної можливості відродження українського народу» [4:172].

Поверхове розуміння слова «Собор» у назві есею — це алюзія на назву роману О. Гончара «Собор», який аналізує Є. Сверстюк. Як писав О. Обертас, «з одного боку, це те риштовання, яким обріс роман «Собор» протягом 1968 р., це та «густа павутина хитро-сплетінь неспілої та несміливої думки» довкола роману» [4:172].

Проте завдання публіциста були значно ширші, ніж просто підтримати автора роману «Собор» позитивною рецензією. Саме тому й мотив Собору можна розглядати значно глибше.

Одне зі значень Соборів Є. Сверстюка — це «великі пам'ятники духу», що «височать на землі» і «обрамлені витягнутими вгору спорудами нового віку техніки» [2:35]. Це значення мотиву Собору як культової споруди, як пам'ятки архітектури, що зводиться людиною і нею ж руйнується. Для автора Собор — це вмістилище історії, засіб забезпечення історичної тяглості: «Мало в нас збереглося тієї пам'яті, мало вціліло історичних книг, а ще менше тих, що цінили і зберігали книги, мало пам'яток минулого. Тільки

церкви, — якщо збереглися, собори, в яких увічнив себе дух наших предків, тайнопис їхньої естафети в майбутнє...» [2:53].

Ширше значення Собору в розумінні Є. Сверстюка — це храм людської особистості. Тут варто згадати найвідоміші висловлювання О. Гончара з його роману «Собор»: «Собори душ своїх бережіть, друзі... Собори душ!..» та «Моя душа — це храм чи купа цегли?». У цьому значенні мотив Собору Є. Сверстюк розкриває в такому фрагменті своєї роботи: «Нині кожен, хто це усвідомив, розуміє, що йдеться не про поетизацію вселюдського Собору, а передусім про цілком конкретні втілення його в собі, про вироблення власної індивідуальності як частки власного народу, як надійної опори для культури та духового життя. І перед кожним — різка альтернатива: бути або сином свого народу, або його лукавим наймитом і мародером» [2:36].

Публіцист — прихильник персоналізму, як і саме християнство, передбачає роботу з людською особистістю. Для автора важливий внесок кожної людини в будівництво благополуччя як своєї країни, так і всього людства. «Я ототожнив собор із сумою каменів, і потроху моя спадщина випарувалась. Треба відбудовувати людину», — писав у цьому творі Є. Сверстюк [1:38]. Відкидання вартісності людської особистості, що можна було спостерігати в Радянському Союзі, де людина розчинялася в сірій масі, призводить її до пасивності, хатокрайства. Тому кожен мусить бути «людиною в людстві» [2:36].

Проте автор говорить про Собор як про об'єднання людських особистостей — «каменів» — у єдиний організм — народ і людство (за аналогією, Христове тіло і його члени): «Нині особливо кожен мусить почувати себе органічною часткою великого собору людської цивілізації, усім своїм еством бути пружним каменем у цьому соборі, щоб самовіддано тримати на собі його споруду. Бо хай вона де в чім недосконала, недобудована і вже зістарена, але вона — єдиний храм людського духу, і нам її добудовувати, а не будувати на новому місці» [2:36]. Сума особистостей, внесок і діяльність кожної людини і забезпечують повноцінне життя народу зокрема й людства в цілому.

Собор — це також символ причетності людини до великої духовної спадщини, зв'язку з минулим і майбутнім, єдності поколінь: «Собори минулого... були й будуть коліскою її [нашої молоді. — Г. Н.] духового становлення. Як рідне гніздо, без якого не обходиться жаден птах» [2:79]. Втрата цього зв'язку призводить до «браконьєрства», що є «психологія людини без минулого і майбутнього» [2:76]. Собор — це також доля світової культури і духовності [2:764].

Поняття собору в Є. Сверстюка можна розуміти не тільки як те, що пов'язує минуле і майбутнє в морально-етичній, історичній, культурній площині, але й у контексті релігії, — як тіло Христове. Адже Христос, як і Собор, поєднав у собі різні епохи, божественне й людське, небесне і земне. Своєю смертю Христос забезпечив відновлення втраченого зв'язку між Богом-Отцем і грішним людством. Під таким ракурсом можна розглядати ці Сверстюкові слова про Собор: «Під вічними зорями він велично стоїть і незмінно значить найвищу грань нашого поривання в небо» [2:95]. Причетність людей до такого Собору, до Христа, є засобом порятунку людства.

У Є. Сверстюка Собор опинився в риштованні. Сам автор у своїй роботі «Українська література і християнська традиція» так пояснив цей мотив: «Певною мірою риштовання є символом зусиль нинішнього світу врятувати духову спадщину. Але, з другого боку, також імітацією діяльності продажних і духово вигаслих людей, байдужих на полі культури й релігії. Характерно, що учасники боротьби не завжди до кінця розуміли цінності, за які боролись, часто брали на віру таємний код святині, інтуїтивно покладаючись на мудрість, заховану в традиції» [2:248]. Щодо розуміння мотиву Риштовання як безрезультатної праці, що відволікає від головного, Є. Сверстюк у самому творі «Собор у риштованні» писав: «...Поки вигадуються оті «потьомкінські риштовання», папери, словесні замітники культурних реалій, цінностей, соборів, народних традицій — життя йде і собори зникають — навколо нас і в нас...» [2:70].

Проте відповісти на те, яке трактування риштовання втілиться в життя, автор не може: «Але що йому віщує те риштовання? Світле оновлення чи облудну видимість заміни? Новий гімн сонцю чи біблійний Содом? Високу осанну на хвилях його вічної думи чи мінйайлів у храмі, здеградованому до критого ринку?» [2:95]. Пишучи це, автор використав Біблію як інтертекст, щоб провести для сучасного думаючого читача паралель з відомими біблійними епізодами. Наприклад, згідно зі Святим Письмом, Христос зруйнує грішну планету Земля і побудує Новий Єрусалим з вічним храмом, де прославлятиметься Його Ім'я (позитивне риштовання). З іншого боку, люди за часів Христа почали перетворювати храми на місця куплі-продажу, знецінюючи їх велику духовну й культурну вартість (негативне риштовання).

Крім основного мотиву Собору і його Риштовання, Є. Сверстюк у цьому тексті звернувся й до інших християнських мотивів.

Мотив Бога та «бога». Справжній Бог, Автор Біблії, — це, за визначенням Є. Сверстюка «Бог Волі, Правди і Любові» [2:40]. Згадуючи Ф. Достоєвського, котрий «шукав сутність людського

ества» [2:43], український публіцист пише про ідею Бога як про «стабілізуючу опору моралі» [2:44]. З приходом радянської влади була проголошена «перемога державного атеїзму». Натомість з'явився інший «бог»: «Богом став Плян, Плян, Плян. І винагорода — тонни, мільйони тонн чавуну, сталі, сала, м'яса — на душу населення» [2:47]. Триразове повторення слова «Плян» і написання його з великої літери підкреслюють велике значення цього поняття, яке стало ніби новою трійцею в СРСР. Але атеїзм усе ж таки не переміг у СРСР: «Нова релігія «не відбулася». Люди побачили неспроможність нового бога (курсив наш. — Г. Н.), що розклався від непомірних жертв» [2:46]. Люди розчарувалися в такій релігії.

Також Є. Сверстюк у «Соборі в риштованні» звернувся до християнських мотивів, які здебільшого характерні іншим його публіцистичним і поетичним творам — мотивів Істини, Людини, Слова.

Крім цього, Є. Сверстюк у «Соборі в риштованні» торкнувся мотиву блудності, який уповні розкрився в його книзі «Блудні сини України» [9]: «Розуміється, йому [зматеріалізованому поколінню. — Г. Н.] нічого й передати для майбутнього: матеріальні цінності, навіть коли б вони були, такі нетривкі й так моментально тануть, як батьківська спадщина в руках блудного сина» (курсив наш. — Г. К.) [2:41].

Усі мотиви, які використав Є. Сверстюк, працюють на розкриття суспільних хвороб і демонстрацію способів їх лікування.

Автор указує на такі хвороби, як «світова криза духового життя перед навалюю науково-технічних засобів, спрможних фізично змінити і навіть підірвати планету», «атомні міни» і «політичні вулкани», «брак великої мудрости, великої поваги і любови до людини, великої відповідальности за спадщину предків і ролю нащадків» [2:37], «браконьєрство» [2:76], «комплекс хамства» [2:80] тощо.

Головний ключ до вирішення цих проблем публіцист убачає в людині: «Тільки краща частка душі врятує людей від обережно розсудливих розрахунків, як обвести бікфордівський шнур... навколо пальця, від пристрасних бажань, щоб у нашого сусіда корова здохла...»; «ми мусимо знову навчитись називати речі своїми іменами, щоб осмислити себе у світі, — щоб знайти в ньому нових друзів. У сучасному світі доводиться об'єднуватись, раз-у-раз відшукуючи в собі все краще, що привабливо яснітиме на ринку світових цінностей. Ми так довго поринали, що маємо попереду великий, завидний для сусідів шлях піднятися вгору і на цьому шляху оживуть «великі приспані сили»» [2:93]; «мусимо змінитись, щоб поважати себе, навчитись поважати інших і таким чином

заслужити повагу інших. Бо що інакше може значити міжнародне об'єднання людей доброї волі незалежно од вірувань, переконань, рас і націй? Це значить, що поняття доброї волі є спільним знаменником загальнолюдської моралі — людей, щиро об'єднаних діяльним прагненням творити порядок і святу у власному домі» [2:94]; «мусимо рости й духовним зростанням, моральним авторитетом здобувати престиж і відстоювати своє місце під сонцем» [2:95].

Після ознайомлення із «Собором у риштованні» М. Коцюбинська писала, що для неї особисто ця публікація «важила більше, ніж осмислений у ній твір» [цит. за 4:173]. І. Світличний щодо твору Є. Сверстюка зауважував: «...Маємо добрий самвидав, бо це щось інше, ніж роман» [цит. за 4:173]. О. Обертас, погоджуючись із думкою І. Кошелівця, писав, що «Собор у риштованні міг би стати важливою віхою нашого морального відродження, якби його не ховали від людей, а дали б змогу авторові та його однодумцям розвивати в людях відчуття своєї причетності до великої спадщини, усвідомити доконечність вироблення власної індивідуальності як частки власного народу» [4:173–174].

Отже, ми виокремили християнські мотиви (Собор, Собор у риштованні Бог, Людина, Істина, Слово, Блудність), використані Є. Сверстюком у його есеї «Собор у риштованні», навели авторське тлумачення цих мотивів, а також з'ясували, що розкриваючи їх, автор указує на засоби лікування від суспільних хвороб. Більшість із цих християнських мотивів (особливо мотив Блудності, Людини, Слова, Істини), а також численні подібні високі мотиви автор використовує в інших своїх публікаціях. Тому для повного розуміння Сверстюкової манери письма, особливостей висвітлення ним релігійної тематики в журналістиці, біблійних концептів з їхнім зв'язком із можливим усуненням суспільних вад необхідне подальше ґрунтовне дослідження його публіцистики.

Журналістська діяльність Євгена Сверстюка є важливим прецедентом якісного висвітлення релігійної тематики у світських ЗМІ. Публіцист, будучи мирянином, є носієм християнської релігійності й несе цю ідеологію в українські медіа, забезпечуючи комунікацію між церковною спільнотою і світським суспільством. Подальші студії мають розглядати публіцистичний доробок Є. Сверстюка в комунікативному дискурсі «суспільство — церква».

Список літератури

1. Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин // Інформаційно-аналітичні матеріали до круглого столу на тему: «державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку» (Київ, 8 лютого, 2011 р.). — К. : Центр Разумкова. — 82 с.
2. Сверстюк Є. На святі надій: Вибране / Євген Сверстюк. — К. : Наша віра, 1999. — 784 с.

3. Хоменко Т. Проповідництво і сучасна публіцистика : Моногр. — Львів: ПАІС, 2008. — 136 с.
4. Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-і — початок 1970-х років) / Олесь Обертас. — К. : Смолоскип, 2010. — 300 с.
5. Ніколаєнко І. Поетика есе і літературно-критичних статей Євгена Сверстюка (на матеріалі лексичних засобів) / Ірина Ніколаєнко // Науковий вісник Чернівецького університету. Зб. наук. праць. — Чернівці: Рута. — 2001. — Вип.119. — С. 143–148. — (Слов'янська філологія).
6. Лисенко Л. Метафора в структурі публіцистичної образності Євгена Сверстюка / Л. Лисенко // Теле- та радіожурналістика. — 2010. — Вип. 9. — Ч.2. — С. 237–242.
7. Лисенко Л. Біографізм як концептуально-образна фігура в публіцистиці Євгена Сверстюка / Л.Л. Лисенко // Світ соціальних комунікацій: наук. журн. — К. : КиМУ, ДонНУ, 2011. — Т. 1. — 204 с.
8. Сверстюк Є. Собор у риштованні: Док.3 / Є. Сверстюк. — Париж; Балтимор: Смолоскип, 1970. — 173 с.
9. Clandestine Essays / Translation and an Introduction by George S.N. Luckyj. — Cambridge; Massachusetts, 1976. — 101 s.
10. Сверстюк Є. Блудні сини України / Євген Сверстюк. — К., 1993. — 245 с. — (Б-ка журн. «Пам'ятки України»; Кн. 13).

Надійшла до редколегії 17.04.2012 р.

УДК [003.345:930.85]:316.773.2

В. М. ШКУРКІНА

РУНІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ СИМВОЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розглядаються основні особливості рунічної культури. Проаналізовано поняття: руна, бустрофедон.

Ключові слова: руна, рунічна культура, бустрофедон, футарх, символна комунікація.

Рассматриваются основные особенности рунической культуры. Проанализированы понятия: руна, бустрофедон.

Ключевые слова: руна, руническая культура, бустрофедон, футарх, символная коммуникация.

The article discusses the main features of runic culture. Analyzed the concept of: rune, bustrofedon.

Key words: rune, runic culture bustrofedon, futarh, symbolic communication.

В умовах стрімкого розвитку процесу взаємовпливу сфер культури та бізнесу все частіше спостерігається використання елементів символної комунікації у відомих брендах сучасного ринку.